

सर्वोच्च अदालत, पूर्ण इजलास
सम्माननीय प्रधान न्यायाधीश श्री दामोदर प्रसाद शर्मा
माननीय न्यायाधीश श्री दीपक राज जोशी
माननीय न्यायाधीश श्री ओम प्रकाश मिश्र
फैसला
070-DF-0001
मुद्दा:- फैसला बदर

काठमाडौं जिल्ला, काठमाडौं महानगरपालिका, वडा नं. १३ बस्ने आशामाया
महर्जन-----१ पुनरावेदक
ऐ.ऐ. बस्ने जगत नारायण महर्जन-----१ वादी
ऐ.ऐ. बस्ने इश्वरमान महर्जन-----१

विरुद्ध

काठमाडौं जिल्ला, काठमाडौं महानगरपालिका, वडा नं. १६ बस्ने नारान
देवी महर्जन-----१
ऐ.ऐ. वडा नं. २० बस्ने श्यामप्रसाद दुवाल-----१ प्रत्यर्थी
ऐ.ऐ. वडा नं. २१ हाल वडा नं. १३ बस्ने बस्ने हरिनारायण रंजितकार-----१ प्रतिवादी
ऐ.ऐ. बस्ने हरिशंकर रंजितकार-----१
ऐ.ऐ. वडा नं. ११ घर भई ऐ. वडा नं. २७ बस्ने रामचन्द्र लाल श्रेष्ठ-----१

शुरु तहमा फैसला गर्ने:

काठमाडौं जिल्ला अदालतका माननीय जिल्ला न्यायाधीश श्री विश्वम्भर प्रसाद श्रेष्ठ

पुनरावेदन तहमा फैसला गर्ने:

पुनरावेदन अदालत पाटनका : -माननीय न्यायाधीश श्री कृष्ण प्रसाद बस्याल

-माननीय न्यायाधीश श्री हरिराम कोइराला

न्याय प्रशासन ऐन, २०४८ को दफा १२ को उपदफा (१) को खण्ड (क) बमोजिम मुद्दा दोहोर्‍याउने निस्सा प्रदान भई यस अदालतको संयुक्त इजलासबाट सर्वोच्च अदालत नियमावली, २०४९ को नियम ३ (१) को देहाय (ड) बमोजिम पूर्ण इजलास समक्ष पेश गर्नु भनी भएको आदेशानुसार यस इजलास समक्ष पेश हुन आएको प्रस्तुत मुद्दाको संक्षिप्त तथ्य र ठहर यस प्रकार छ :-

वादी हामी फिरादकर्ता प्रतिवादी रामचन्द्रलाल श्रेष्ठ भएको निर्णय दर्ता बदर मुद्दा (२०५४ सालको दे.पु.नं. ३६९८) सर्वोच्च अदालतमा विचाराधीन छ । काठमाडौं जिल्ला, काठमाडौं महानगरपालिका, वडा नं. ५ कि. नं. ५०, क्षेत्रफल ०-८-० जग्गा ससुरा/बाजे जीतबहादुर महर्जनका नाउँको खला सोडे-१, कालिमाटी मिति २०४४।१२।७ मा कालिमाटी हाल नं. ५८४ जनिएको पोताको जग्गा हो भन्ने समेतको फिराद दावी उपर विपक्षी रामचन्द्र लाल श्रेष्ठले उल्लेखित जग्गा निजको आमा कृष्णकुमारी नाउँ दर्ताको मौजा टोखा २८८ नं., हाल नं. २८१ को जग्गा हो र त्यसको अस्थायी दर्ता पाएको हो भन्ने प्रतिवाद भई तह-तह मुद्दा चलदै हाल सर्वोच्च अदालतमा मुद्दा चलिरहेको अवस्थामा विपक्षी रामचन्द्रलाल श्रेष्ठले मिति २०५१।११।२ का दिन सर्वोच्च अदालतमा मुद्दा पेशी हुँदा उक्त दिन हामी वादीको पोता नारानदेवीको मुद्दामा भिडी काठमाडौं जिल्ला अदालतबाट फैसला भई पुनरावेदन अदालत पाटनमा विचाराधीन रहेको भनी जिकिर गरेको हुँदा सम्मानीत सर्वोच्च अदालतबाट पुनरावेदन परेको भए मिसिल भिकाउने भन्ने आदेश भयो । तत्पश्चात् पुनरावेदन अदालत पाटनबाट मिति २०५१।१२।१७ मा शुरु फैसला सदर भएको भनी मिसिल सर्वोच्च अदालतमा पठाइएको रहेछ सो कुरा मिति २०६०।४।१३ मा प्रतिलिपि सारी हेर्दा थाहा भयो । विपक्षीहरुले आपसमा मुद्दा गर्दा जुन जग्गामा दावी जिकीर गरेका छन् त्यसमा हाम्रो कुनै सरोकार छैन । तर विपक्षी नारानदेवी महर्जनले हाम्रो साविकको हक स्रोत हाम्रो ससुरा बाजे जित बहादुर महर्जन नाममा कालीमाटी पश्चिम ७४० नं. को पोता लगतलाई हाल ५८४ कायम भएको भनी पक्की दावी

गरी हामीलाई अघर पर्ने गरी विपक्षीहरूले आपसमा मुद्दा गरी हार जित गरी फैसला गराएकोले सो सम्बन्धमा यो फिराद प्रस्तुत गर्न आएका छौं ।

हाम्रा बाजे तथा ससुरा जितबहादुर महर्जनका नाम दर्ताको पोता नं. ७४० को पोता लगत हामीहरूको हकको स्रोत हो । हाम्रा ससुरा बाजे जितबहादुर महर्जनको बाबुको नाम बाबुचा र बाजेको नाम न्हुछे हो । विपक्षी नारायण देवीको लोग्ने कथित जितबहादुरको बाबुको नाम नरसिंग महर्जन हो । नारानदेवीले कलंकी वडा नं. ९(ख) को कि.नं. २३८ र २३९ का जग्गाको आँफु मोही भएको भनी जोताहाको अस्थायी निस्सा लिएको र उक्त जग्गा दर्ताका सम्बन्धमा ससुरा नरसिंग ज्यापुका नामको साविक लगत १३२९ हा नं. २३९८ मा भिड्छ भनी कारवाही चलाएकोमा उक्त जग्गाहरू बेनिस्साको दर्ता ठहर भै निवेदन तामेलीमा रहेको थियो । तत्पश्चात् नारान देवीले उक्त तथ्यलाई लुकाई हामीहरूको चलिरहेको मुद्दालाई अघर पर्ने गरी हाम्रो हकको पोता नं. ७४० लाई आफ्नो भनी विपक्षी नारान देवि वादी विपक्षी श्यामप्रसाद दुवाल-१, हरिशंकर रंजितकार-१, हरिनारायण रंजितकार प्रतिवादी भई काठमाडौं जिल्ला अदालतको २०५७ सालको दे.नं. १५५५/४५३६ नं. को मुद्दा गरी मिति २०५८।१।१९ मा हार जीत फैसला गरेको र पुनः दाहोरो पुनरावेदन गरी पुनरावेदन अदालत पाटनको ०५९/०६० को दे.पु.नं. ६३१/२४८० र १९४९ को साथै ०५९/०६० को दे.पु.नं. ६२८/२४७५ को मुद्दामा पुनरावेदन अदालत पाटनबाट मिति २०५९।१२।१७ मा भएको फैसलाबाट हामी वादीको साविक हकको श्रोत कालीमाटी पश्चिमको पोता लगत ७४० लाई आधार मानी ठहर गरिएको हुँदा उल्लेखित फैसला हामीहरूको हकमा बदर गरी पाउँ भन्ने व्यहोको फिराद दावी ।

वादीले कालीमाटी पश्चिम ७४० को पोता लगत आफ्नो ससुरा बाजे जितबहादुरको भनी उक्त लगत कि.नं. ५० को हकको स्रोत भन्ने दावी लिएका छन् । सो जग्गा तथा लगतका सम्बन्धमा रामचन्द्र लाल श्रेष्ठ संग निर्णय दर्ता बदर मुद्दा गरी सर्वोच्च अदालत सम्म चल्दै जाँदा सम्मानीत सर्वोच्च अदालतबाट मिति २०६०।४।१९ मा वादीको उक्त दावी नपुग्ने ठहर भएको छ । अदालतको फैसलाले साविक पोता नं. ७४० मा यी वादीको दावी नपुग्ने ठहर भई सकेपछि प्रस्तुत मुद्दाको फिराद गर्ने हकद्वैया नै वादीलाई छैन । जग्गा सर्वे

नाप हुँदा साविक कलंकी गाउँ पंचायत वडा नं. ९(ख) कि.नं. २३८ क्षे.फ. ०-११-० र ऐ. कि.नं. २३९ क्षे.फ. ०-९-१ मेरा नाममा क्षेत्रिय किताव (फिल्डबुक) मा दर्ता भएको छ । यो जग्गा साविकमा मेरा लोग्ने जितबहादुर महर्जनको नाममा रहेको कालिमाटि हा.नं. ५८४ सोदे भन्ने जग्गा हो । सो जग्गालाई मेरो नाउँमा दर्ता गरी पाउँ भनी मालपोत कार्यालयमा मैले निवेदन दिएपछि यस मुद्दामा प्रतिवादी बनाइएका श्यामप्रसाद दुवाल, हरिशंकर रंजतिकार, हरिनारायण रंजितकार समेतले पनि दावी गरेकोले मालपोत कार्यालयले हक कायममा सुनाएपछि हामी यस मुद्दाका प्रतिवादीहरु वादी प्रतिवादी भई काठमाडौं जिल्ला अदालतमा हक कायम समेतका मुद्दा गरी आएको मा कि. २३८ को क्षे. फ. ०-११-० मा दावी बमोजिम म प्रतिवादी नारानदेवी महर्जनको ठहर्‍याई र कि.नं. २३९ को जग्गा मिति २०४२।८।२ को निर्णय बाटै नेपाल सरकारका नाममा दर्ता भएकोले पुनः निर्णय गर्न नपर्ने भनी काठमाडौं जिल्ला अदालतबाट मिति २०५८।१।१९ मा फैसला भएको र उक्त फैसला पुनरावेदन अदालत पाटनबाट मिति २०५९।१२।१७ मा सदर भई अन्तिम भइ रहेको छ । उक्त फैसलाबाट विपक्षीको कुनै हक गएको छैन । अतः उक्त फैसलाहरु सदर कायम राखी विपक्षीको भुट्टा दावीबाट अलग फुर्सद गराई पाउँ भन्ने समेत व्यहोराको नारानदेवी महर्जनको प्रतिउत्तर जिकिर ।

अन्य प्रतिवादीहरुको म्यादभित्र प्रतिउत्तरपत्र नपरेको ।

प्रतिवादीका नाममा हक कायम हुने ठहर्‍याएको जग्गा फैसला बदर गरेर यी वादीको हकमा आउन सक्ने माग नै छैन । वादीले दावी गरेको लगत नै छुट्टै जग्गा छुट्टै प्रतिवादी छुट्टै विषयमा पेश गरी सो कुराको प्रमाण वादीले पुर्‍याउन नसकेको भनी सम्मानित सर्वोच्च अदालतबाट फैसलामा उल्लेख भई रहेकोमा अब सो लगत हाम्रो हो भन्ने आधारले मात्र यो फैसला बदर गर्नु न्यायको रोहबाट समेत मनासिव नदेखिँदा उक्त आधार प्रमाणहरुबाट फैसला बदर गरी पाउँ भन्ने वादीको दावी नपुग्ने ठहर्छ भन्ने काठमाडौं जिल्ला अदालतको मिति २०६१।१।३१ को फैसला ।

शुरुको फैसला कानून संगत छैन । हामीले पेश गरेका का. पश्चिमको श्रेस्ताबाट कालिमाटीको उक्त कि.नं. ५० भिड्ने दावी गरेको र विपक्षी रामचन्द्र लालले टोखा मौजाको श्रेस्ताबाट भिड्ने दावी गरेकोमा न्याय कर्ताज्यूबाट न्याय सम्पादनमा त्रुटि भएकोले पछि प्राप्त प्रमाणको आधारमा पुनरावलोकनको निवेदन दिएका छौं । त्यसकारण हामीले प्रमाण पुर्‍याउनु नसकेको होइन । फैसला त्रुटिपूर्ण भएको हो । हामी हाम्रै लगतको जग्गा दावी गरेका छौं । हाम्रो दावीको जीत बहादुर महर्जन र नारानदेवीको दावीको जीतबहादुर ज्यापू अलग अलग व्यक्ति रहेको कुरा निजहरुको पिताको नाम अलग अलग र वतन पनि अलग अलग रहेकोबाट प्रष्ट हुँदा हुँदै अ.व. १८४ नं. बमोजिम बुझ्न पर्ने प्रमाण नबुझी र संलग्न प्रमाणहरुको मुल्यांकन नगरि गरिएको शुरुको फैसला त्रुटिपूर्ण हुँदा सो फैसला उल्टी गरी पाउँ भन्ने समेत व्यहोराको पुनरावेदक वादीहरुको पुनरावेदन अदालत पाटनमा दायर भएको पुनरावेदन पत्र ।

शुरुले गरेको फैसला फरक पर्न सक्ने हुँदा अ.व. २०२ नं. तथा पुनरावेदन अदालत नियमावली, २०४८ को नियम ४७ बमोजिम प्रत्यर्थी भिकाई आए वा अवधि नाघेपछि पेश गर्नु भन्ने पुनरावेदन अदालतको आदेश ।

पुनरावेदकहरुले मुलतः हामी हाम्रै लगतको दावी गरेका छौं । हाम्रो दावीको जीतबहादुर महर्जन र नारानदेवीको दावीको जीतबहादुर ज्यापू अलग अलग व्यक्ति रहेको कुरा निजहरुको पिताको नाम अलग अलग र वतन पनि अलग अलग भएकोमा त्यसतर्फ शुरुले बुझ्दै नबुझि मुल्यांकन नगरि भएको फैसला त्रुटिपूर्ण हुँदा उल्टी गरि पाउँ भन्ने समेतको जिकिर लिएको पाइन्छ । वादीले २०५८।१।१९।४ मा का.जि.अ.बाट भएको फैसला र तत्पश्चात् उक्त फैसलालाई सदर गरेका पुनरावेदन अदालत पाटनबाट मिति २०५९।१२।१७ मा भएको फैसलाहरुबाट मेरो हक मेटिएकाले अ.व. ८६ नं. बमोजिम उक्त फैसला बदर गरि पाउँ भनी २०६०।४।१६ मा फिराद गरेको देखियो । वादी पक्षले दावी गरेका फैसलाहरु बदर हुनसक्ने र विवादित जग्गामा वादीको हक स्थापित भएको कुनै सबुद प्रमाण पुर्‍याउन नसकेको अवस्थामा शुरुको फैसला उल्टी गरि उक्त फैसलाहरु बदर गरिपाउँ भन्ने वादीको पुनरावेदन जिकिरसँग सहमत हुन नसकिएकोले शुरु काठमाडौं जिल्ला अदालतबाट मिति २०६१।१।३१ मा भएको

फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने ठहर्छ भन्ने पुनरावेदन अदालत पाटनको मिति २०६४।३।३२ को फैसला ।

प्रस्तुत मुद्दामा विपक्षीले दर्ता गराएको कि. नं. २३८ र २३९ को जग्गामा हक कायम गरी दर्ता हुनुपर्ने भनी हामीले दावी गरेका होइनौं, अपितु विपक्षी नारानदेविले हाम्रो हकको स्रोतको रुपमा का. पश्चिम ७४० को साविक दर्तालाई भिडाएको हुँदा त्यसरी हाम्रो हकको स्रोत भिडाएको हदसम्मको फैसला बदर गरी पाउँ भन्ने दावी हामीले गरेका हौं । विपक्षी प्रतिवादीहरुले परस्परमा गरेको मुद्दाको फैसलाबाट हाम्रो हकको साविक दर्तालाई प्रतिकुल प्रभाव पर्ने गरी ठहर भई हाम्रो हकमा आघात पुगेकोले अ.व. ८६ नं. बमोजिम नालिश गर्न पाउने कानूनी अधिकार सुनिश्चित गरिएको छ । विपक्षी नारायणदेवी महर्जन कलंकीस्थान गा.वि.स. वडा नं ९(ख) को कि.नं. २३८ र २३९ जग्गाको मोही भएको तथ्य निजले प्राप्त गरेको जोताहाको अस्थायी निस्साबाट स्पष्ट छ । तर उक्त जग्गा दर्ता गराउन नारायणदेवीको ससुरा नरसिंह ज्यापुको नाउँको साविक लगत मौजा किर्तिपुर नं. १३२९ हा.नं. २३९८ को जग्गाबाट उक्त कित्ता भिडाई दर्ता गर्न का.न.पा. वडा नं. १४ बाट सिफारिस लिई नामसारी दर्ता प्रमाणित गरी ज.ध. पुर्जा पाउँ भनी द.नं. १६१ मिति २०४२।८।१६ मा विपक्षीले निवेदन दिएकीमा उक्त कि.नं. २३८ बेनिस्सा दर्ता प्रमाणित देखिएकोले मालपोत कार्यालयबाट मिति २०४४।१०।१९ मा तामेलीमा राख्ने निर्णय भएको रहेछ । उक्त निर्णय उपर विपक्षी नारायणदेवीले बागमती अंचल अदालतमा निवेदन गरी मिति २०४४।१०।१९ र २०४५।१।१५ को आदेश बदर भए पश्चात् नारायणदेवीले आफ्नो पूर्व दावीको प्रतिकुल हुने गरी हाम्रो बाजे ससुरा जितबहादुरको नाउँको का. पश्चिम ७४० को पोता लगतबाट कायम हा.नं. ५८४ बाट भिडाई जग्गा दर्तामा दावी लिएकीमा मा.पो.का. ले हक कायम गर्न सुनाई विपक्षीहरुले उल्लेखित फैसला गराएछन । विपक्षीले आफ्नो पूर्व दावीबाट इतर गई हाम्रो हक लाग्ने जग्गाको लगत भिडाई नारायणदेवीको हक कायम गर्ने गरी भएको उक्त फैसलाबाट का. पश्चिमको ७४० पोता लगतबाट कायम भएको हा.नं. ५८४ हाम्रो का.जि. कालीमाटी वडा नं. ५ को कि.नं. ५० को क्षेत्रफल ०-८-० जग्गा दर्ता हुने अवस्था रही हक कायम दर्ता मुद्दा

समेत विचाराधीन रहेको हुँदा हाम्रो हकमा आघात पुग्ने गरी भएको फैसला बदर हुने स्थिति टड्कारो रूपमा रहेको छ तर सम्मानित पुनरावेदन अदालतबाट विपक्षीले लिएका अलग अलग दावी तथा तथ्यबाट देखिएको ज्वलन्त अवस्था तथा दुवै जितबहादुर एकै व्यक्ति हुन होइनन भन्ने तथ्यलाई निक्यौल नगरी सहसा कानून तथ्य र प्रमाणको सुक्ष्मतः अध्ययन र विश्लेषण नगरी शुरुको फैसला सदर गर्ने गरेको पुनरावेदन अदालत पाटनको फैसलामा अ.वं. १८४क १८५ १८९, प्रमाण ऐन, २०३१ को दफा ३, ५४ समेतको गम्भीर त्रुटि हुनुको साथै ने.का.प. २०४१ पृष्ठ ७६२ मा संस्थापित सिद्धान्त समेतको त्रुटि भएको हुँदा दोहोर्‍याई हेरी न्याय पाउं भन्ने वादीहरुको यस अदालतमा दायर भएको निवेदन पत्र ।

यसमा वादीले आफ्नो हकको काठमाडौं कालीमाटी पश्चिमको पोता लगत ७४० हा.नं. ५८४ को जग्गालाई प्रतिवादीले टोखा मौजाको लगतसँग भिडाई दर्ता गरेको भनि यिनै पक्ष विपक्ष समेत बीच चलेको हक कायम मुद्दाको फैसला बदर गरी पाउन दावी लिएकोमा वादीले प्रमाण गुजार्न नसकेको भनी सर्वोच्च अदालतको फैसलामा उल्लेख भई रहेको तथा लगतको आधारले मात्र फैसला बदर गर्न मनासिव नहुँदा भन्ने समेत आधारमा उक्त फैसला बदर नहुने ठहर गरेको पाइन्छ । तर जग्गामा हक कायम गर्न तथा अरुले दर्ता गराएमा बदर हुने वा नहुने भन्ने सम्बन्धमा सो साविक लगत नै प्रमाणको आधार हुने अवस्था हुन्छ । साथै सर्वोच्च अदालतको जुन फैसलाको आधार लिई का.जि.अ. ले दावी नपुग्ने ठहराएको र पुनरावेदन अदालतले सदर गरेको छ सो सर्वोच्च अदालतको फैसलामा यस अदालतको पूर्ण इजलासबाट २०६५।५।२० मा २०६० को पु.नि.नं. ४२६ को निवेदनमा पुनरावलोकनको निस्सा प्राप्त भई उक्त मुद्दा यस अदालतमा विचाराधीन रहेको समेत देखिँदा अन्तिम निर्णय हुन बाँकी रहेको मुद्दामा उल्लेख रहेको बुँदालाई आधार मानी गरेको पुनरावेदन अदालतको मिति २०६४।३।३२ को फैसलामा अ.वं. ८६ नं. को व्याख्यात्मक त्रुटि तथा प्रमाण ऐन, २०३१ को दफा ३, ५४ अ.वं. १८४क नं. समेतको त्रुटि विद्यमान रहेको देखिँदा न्याय प्रशासन ऐन, २०४८ को दफा १२(१)(क) बमोजिम प्रस्तुत मुद्दा दोहोर्‍याई हेर्ने निस्सा प्रदान गरिएको छ भन्ने यस अदालतको मिति २०६६।१।१६ को आदेश ।

यसमा यिनै पुनरावेदक आशामाया महर्जन निवेदक र रामचन्द्रलाल श्रेष्ठ विपक्षी भएको २०६० सालको पुनरावलोकन निवेदन नं. ४२६ को निर्णय दर्ता बदर मुद्दामा यस अदालतको पूर्ण इजलासबाट २०६५।५।२० मा निस्सा प्रदान भई यस अदालतमा विचाराधिन रहेको भन्ने दुवै पक्षका कानून व्यवसायीले इजलास समक्ष जानकारी गराएको हुँदा उक्त मुद्दा अन्तिम किनारा भएपछि सो फैसलाको प्रतिलिपि साथै राखी नियमानुसार पेश गर्नु भन्ने यस अदालतको मिति २०६८।८।२७ को आदेश ।

यसमा संयुक्त इजलासबाट दोहोर्‍याई पाउने निस्सा प्रदान गर्दा सर्वोच्च अदालतको मिति २०६०।४।१९ को निर्णय उपर पुनरावलोकनको निस्सा पाई विचाराधिन रहेको सन्दर्भ उठान गरी पुनरावेदन अदालतले सर्वोच्च अदालतको निर्णयको आधार लिई गरेको निर्णय नमिलेको भन्ने व्यहोरा समेत उल्लेख भै रहेको देखिएको र पुनरावलोकनको निस्सा भएको मुद्दा हालसम्म पूर्ण इजलासमा विचाराधिन रहेको देखिन्छ । उक्त मुद्दामा प्रस्तुत मुद्दाको निर्णय भएपछि प्रस्तुत मुद्दाको निर्णय सहितको मिसिल पेश गर्न पूर्ण इजलासबाट आदेश भएको भएपनि संयुक्त इजलासको मिति २०६६।१।१६ को दोहोर्‍याई पाऊ निस्साको रोहमा विचार गर्नलाई पूर्ण इजलासमा पुनरावलोकनको रोहमा विचाराधिन मुद्दाको निर्णय हुनुपर्ने देखिएकोले परस्पर सम्बन्धित कानूनी प्रश्न विद्यमान देखिदा सर्वोच्च अदालत नियमावली, २०४९ को नियम ३ (१) को देहाय (ड) बमोजिम पूर्ण इजलासमा पेश हुने ०६५-NF-००११ को मुद्दा सगै राखी निर्णय गर्न उपयुक्त हुने देखिएकोले पूर्ण इजलासमा उपरोक्त बमोजिम पेश गर्नु । प्रस्तुत मुद्दाको संयुक्त इजलासको लगत कट्टा गरी दिनु भन्ने यस अदालत संयुक्त ईजलासको मिति २०७०।८।१० को आदेश ।

०६५-NF-००११ को मुद्दा सगै राखी निर्णय गर्न उपयुक्त हुने देखिएकोले सर्वोच्च अदालत नियमावली, २०४९ को नियम ३ (१) को देहाय (ड) बमोजिम पूर्ण इजलासमा पेश गर्नु भन्ने यस अदालत संयुक्त ईजलासको मिति २०७०।८।१० को आदेशानुसार प्रस्तुत मुद्दा यस इजलास समक्ष पेश हुन आएको पाइयो ।

नियमबमोजिम पेशी सूचीमा चढी इजलास समक्ष पेश हुन आएको प्रस्तुत मुद्दामा पुनरावेदक वादीका तर्फबाट विद्वान् वरिष्ठ अधिवक्ता द्वय श्री बसन्तराम भण्डारी र श्री हरिहर दाहाल एवं विद्वान् अधिवक्ता श्री विश्व प्रकाश भण्डारीले पुनरावेदकहरुका बाजे तथा ससुरा जीतबहादुर महर्जन नामको कालीमाटी पोता लगत नं. ७४० को जग्गा मौजा कालीमाटी हा.नं. ५८४ वादीहरुको कि.नं ५० को जग्गाको सावीक स्रोत हो । उक्त पोता नं. ७४० हकको स्रोतको रुपमा रहेको कि.नं. ५० को जग्गाको सम्बन्धमा प्रतिवादी रामचन्द्रलाल श्रेष्ठसंग निर्णय दर्ता बदर मुद्दा चली अदालतमा बिचाराधिन रहेको छ । यसरी मुद्दा बिचारधिन रहको अवस्थामा वादीहरुको दावीलाई नै अषर पर्ने गरी विपक्षी नारानदेविले सोही पोता लगन नं. ७४० सँग भिडाई कि. नं. २३८ र २३९ को जग्गा आफ्नो हकको दावी गरी काठमाडौं जिल्ला अदालतमा मुद्दा दायर गरी अदालतबाट समेत सोही पोता लगत नं. ७४० लाई आधार मानी कि.नं. २३८ को जग्गा विपक्षीको ठहर गरी फैसला भएकोले त्यसरी हाम्रो हकको स्रोत भिडाएको हदसम्मको फैसला बदर हुनु पर्दछ । साविक पोता लगत नं ७४० हान.ां. ५८४ पुनरावेदकहरुको कि. नं. ५० सँग भिडने तथ्य स्पष्ट भईरहेको हुँदा पुनरावेदन अदालतको फैसला उल्टि गरी वादी दावी बमोजिम काठमाडौं जिल्ला अदालतको मिति २०५८।१।१९ को तथा पुनरावेदन अदालत पाटनको मिति २०५९।१२।१७ को फैसला बदर हुनुपर्दछ भनी गर्नु भएको बहस सुनियो ।

प्रत्यर्थी राम चन्द्रलाल श्रेष्ठका तर्फबाट उपस्थित विद्वान् वरिष्ठ अधिवक्ता द्वय श्री लोकभक्त राणा र श्री मुक्ति प्रधानले प्रस्तुत फैसला बदर मुद्दामा वादीले जुन फैसला बदरको माग गरेका हुन त्यो फैसलामा राम चन्द्रलाल श्रेष्ठ वादी तथा प्रतिवादी छैनन । वेसरोकारका व्यक्ति राम चन्द्रलाल श्रेष्ठलाई प्रत्यर्थी बनाई दायर गरिएको प्रस्तुत मुद्दा औचित्यहिन हुँदा वादी दावी नै खारेज गरी पाउँ भनी गर्नु भएको बहस समेत सुनियो ।

उल्लिखित बहस सुनी मिसिल अध्ययन गरी हेर्दा वादीले फिरादमा हाम्रा बाजे तथा ससुरा जितबहादुर महर्जनका नाम दर्ताको पोता नं. ७४० को लगत हामीहरुको कि.नं. ५० को हकको स्रोत हो । उक्त लगत अन्तर्गतको कि.नं. ५० को जग्गाका सम्बन्धमा हामीहरु वादी

भई रामचन्द्र लाल श्रेष्ठ उपर दायर गरेको निर्णय दर्ता बदर मुद्दा चलिरहेको अवस्थामा सो मुद्दालाई अघर पर्ने गरी हाम्रो हकको पोता नं. ७४० लाई नै आफ्नो कलंकीस्थान गा.वि.स. वडा नं ९(ख) को कि.नं. २३८ र २३९ जग्गाको साविक स्रोत भनी विपक्षी नारान देवि वादी र विपक्षी श्यामप्रसाद दुवाल, हरिशंकर रंजितकार र हरिनारान रंजितकार प्रतिवादी भई काठमाडौं जिल्ला अदालतमा मुद्दा गरी मिति २०५८।१।१९ मा हार जीत फैसला गरेको र पुनरावेदन अदालत पाटनबाट मिति २०५९।१२।१७ मा हामी वादीको साविक हकको स्रोत कालीमाटी पश्चिमको पोता लगत ७४० लाई नारानदेवीको कि.नं. २३८ र २३९ जग्गाको स्रोतको आधार मानी ठहर गरिएको फैसलाहरु हाम्रो हकको स्रोत का. पश्चिम ७४० भिडाएको हदसम्म बदर गरी पाउँ भन्ने दावी लिएको देखिन्छ । प्रतिवादी नारानदेविले प्रतिवाद गर्दा वादीले कालीमाटी पश्चिम ७४० को पोता लगत कि.नं. ५० को हकको स्रोत भन्ने दावी गरी रामचन्द्र लाल श्रेष्ठ संग निर्णय दर्ता बदर मुद्दा गरेकोमा सम्मानीत सर्वोच्च अदालतबाट मिति २०६०।४।१९ मा वादीको उक्त दावी नपुग्ने ठहर भएको छ । अदालतको फैसलाले साविक पोता नं. ७४० मा यी वादीको दावी नपुग्ने ठहर भई सकेपछि प्रस्तुत मुद्दाको फिराद गर्ने हकदैया नै वादीलाई छैन । मेरो कि.नं. २३८ र कि.नं. २३९ जग्गाको स्रोत मेरा लोग्ने जितबहादुर महर्जनको नाममा रहेको कालिमाटि हा.नं. ५८४ सोदे भन्ने जग्गा हुँदा प्रमाणका आधारमा भएका जिल्ला एवं पुनरावेदन अदालतको फैसलाहरु सदर कायम राखी विपक्षीको भुट्टा दावीबाट अलग फुर्सद गराई पाउँ भन्ने जिकिर लिएको देखिन्छ ।

उल्लिखित दावी तथा जिकीर भएको प्रस्तुत मुद्दामा शुरु काठमाडौं जिल्ला अदालतबाट फैसला बदर गरी पाउँ भन्ने वादी दावी पुग्न नसक्ने ठहर भएको र सो फैसला उपर वादीहरुको तर्फबाट दायर भएको पुनरावेदनमा पुनरावेदन अदालत पाटनबाट उक्त फैसला सदर भएको पाइन्छ । पुनरावेदन अदालत पाटनको फैसलामा यस अदालतबाट मुद्दा दोहोर्‍याई हेर्ने निस्सा प्रदान भई प्रस्तुत मुद्दा संयुक्त इजलासमा विचाराधिन रहेकोमा ०६५-NF-००११ को मुद्दा सगै राखी निर्णय गर्न उपयुक्त हुने देखिएकोले सर्वोच्च अदालत नियमावली, २०४९ को नियम ३ (१) को देहाय (ड) बमोजिम पूर्ण इजलासमा पेश गर्नु भन्ने यस अदालत संयुक्त

ईजलासको मिति २०७०।८।१० को आदेशानुसार निर्णयको लागि पूर्ण इजलास समक्ष पेश हुन आएको पाइयो ।

यसबाट प्रस्तुत मुद्दामा मुलतः निम्न प्रश्नहरूका सम्बन्धमा निर्णय गर्नु पर्ने देखिएको छ :-

क) कालीमाटी मौजा साविक पोता लगत नं. ७४० हा.नं. ५८४ वादीहरूले दावी गरेको कि.नं.

५० को जग्गा सँग भिडने वादीको हकको स्रोत हो वा प्रतिवादीको कि. नं. २३८ सँग भिडने प्रतिवादीको हकको स्रोत हो ?

ख) पुनरावेदन अदालत पाटनको फैसला मिलेको छ छैन, पुनरावेदकहरूको पुनरावेदन जिकीर पुग्न सक्छ वा सक्दैन ?

निर्णय गर्नु पर्ने पहिलो प्रश्नका सम्बन्धमा विचार गर्दा, प्रस्तुत मुद्दामा वादीहरूले फिराद गर्दा प्रतिवादी नारानदेविले दर्ता समेत गरेको कि. नं. २३८ को जग्गामा आफ्नो हक कायम हुनुपर्ने भन्ने दावी नगरी का. पश्चिम पोता लगत नं. ७४० हा.नं. ५८४ आफ्नो कि.नं. ५० को साविक स्रोत भएको भन्ने सम्म दावी गरी प्रतिवादी नारानदेविले उक्त लगत नं. ७४० लाई आफ्नो कि.नं. २३८ को साविक स्रोत भनी प्रमाण पेश गरी अदालतबाट फैसला गराएको हुँदा त्यसरी हाम्रो हकको स्रोत साविक लगत नं. ७४० हा.नं. ५८४ नारानदेवीको कि.नं. २३८ सँग भिड्ने भनी ठहर भएको हदसम्मको फैसला बदर गरी पाऊँ भनी माग दावी लिएको देखिन्छ । प्रतिवादी नारानदेविले प्रतिवाद गर्दा का. पश्चिम पोता लगत नं. ७४० हा.नं. ५८४ वादीको नभई आफ्नो कि. नं. २३८ समेतको साविक स्रोत भनी जिकीर गरेको पाईन्छ । यसबाट प्रस्तुत मुद्दामा कि.नं. २३८ को जग्गा कसको भन्ने सम्बन्धमा विवाद नभई सावीक लगत नं. ७४० हा.नं. ५८४ वादीले दावी गरे अनुसार कि.नं. ५० को सावीक स्रोत हो वा प्रतिवादीले दावी गरे अनुसार कि. नं. २३८ को सावीक स्रोत हो भन्ने सम्बन्धमा नै मुख्य विवाद रहेको पाइन्छ ।

सावीक लगत नं. ७४० हा.नं. ५८४ वादी वा प्रतिवादी कसको सावीक स्रोत हो भन्ने सम्बन्धमा शुरु काठमाडौं जिल्ला अदालत एवं पुनरावेदन अदालत पाटनले वादी प्रतिवादीले पेश गरेका प्रमाणहरूको विवेचना नगरी यी वादी र रामचन्द्र लाल श्रेष्ठ प्रतिवादी भएको

निर्णय दर्ता वदर दर्ता मुद्दामा विवादित कि. नं. ५० का सम्बन्धमा वादीको दावी पुग्न नसक्ने गरी सम्मानीत सर्वोच्च अदालतबाट मिति २०६०।४।१९ मा फैसला भएको भन्ने आधारमा फैसला वदर गरी पाउँ भन्ने वादी दावी पुग्न नसक्ने ठहर गरेको देखिन्छ । सर्वोच्च अदालत संयुक्त इजलासबाट मिति २०६०।४।१९ मा भएको उल्लिखित फैसलामा पूर्ण इजलासबाट मुद्दा पुनरावलोकन गरी हेर्ने निस्सा प्रदान भएको र प्रस्तुत मुद्दामा समेत पुनरावेदन अदालत पाटनको फैसलामा मुद्दा दोहोर्याई हेर्ने निस्सा प्रदान भई यिनै वादीहरु वादी र रामचन्द्र लाल श्रेष्ठ प्रतिवादी भएको दे नं. ०६५-NF-००११ को निर्णय दर्ता वदर मुद्दा सँग प्रस्तुत मुद्दा लगाउ भई निर्णयार्थ यस इजलास समक्ष पेश हुन आएको समेतको सन्दर्भमा वादी दावी तथा प्रतिवादीको जिकीरका सम्बन्धमा दुवै पक्षले पेश गरेका प्रमाणहरुको मूल्याङ्कन तथा विवेचना गरी निर्णय गर्नु पर्ने देखिएको छ ।

वादी पक्षले कालीमाटी मौजा अन्तर्गतको सावीक लगत नं. ७४० हा.नं. ५८४ आफ्नो कि.नं. ५० को जग्गाको सावीक स्रोत हो भनी दावी गरेको सम्बन्धमा प्रस्तुत मुद्दा एवं साथै पेश भएका लगाउका मुद्दामा पेश भएका प्रमाणहरु हेर्दा मिति २००५।१०।२८ मा ससुरा बाजे जीतबहादुर महर्जनले मोहनमाया महर्जनबाट पारित गराई लिएको फाछेँ राजिनामाको लिखतमा धनीको नाम जीतबहादुर महर्जन ऋणिको नाम मोहनमाया महर्जन रहेको, विवरण महलमा मेरा नाममा का.ई. जैसिदेवल जोताहा लगतमा दर्ता भएको पोता लगत नं. ७४० को जग्गा भनी उल्लेख भएको देखिन्छ । उक्त जग्गाको चार किल्ला विवरणमा पूर्व रैकर, पश्चिम बाटो, उत्तर विर्ता र दक्षिण कुलो भनी उल्लेख रहेको छ । काठमाडौँ महानगरपालिकाको मिति २०५०।१०।२१ को सिफारिस अनुसार जीतबहादुर महर्जन भन्ने नातीभाई महर्जन वादीहरुका बाजे भनी उल्लेख भएको देखिन्छ । निज जीतबहादुर महर्जनले मिति २००५।१०।२८ मा फाछेँ राजिनामाको लिखत अनुसार प्राप्त गरेको जैसिदेवल पोता नं. ७४० उल्लेख भएको र मालपोत कार्यालय काठमाडौँको च.नं. १५० मिति २०५७।१।६ को साविक लगत उतार सम्बन्धी पत्र अनुसार साविक पोता कालीमाटी पश्चिम लगत नं. ७४० को जीतबहादुर महर्जन नामको जग्गा सोदे १। हा. नं. ५८४ जनाएको भनी यस अदालतमा पत्राचार भई उक्त पत्र साथ सो

लगतको प्रमाणित प्रतिलिपि समेत साथै प्रेषित गरेको देखिन्छ । प्रतिवादीले सावीक लगत नं. ७४० हा.नं. ५८४ आफ्नो कि.नं. २३८ को जग्गाको सावीक स्रोत भनी प्रमाणको रुपमा पति जित बहादुर महर्जनका नामको कालीमाटी हा.नं. ५८४ सोदे नामक जग्गाको सावीक दर्ता प्रमाण पेश गरेको देखिन्छ ।

उक्त हा.नं. ५८४ को लगतका लगतवाला व्यक्ति जितबहादुर महर्जन वादीहरुका ससुरा तथा बाजे हुन वा प्रतिवादीका पति हुन ? त्यस्तै जित बहादुर महर्जन भन्ने व्यक्ति दुई फरक फरक हुन वा होइनन भन्ने समेत प्रस्तुत विवादमा एकिन गर्नु पर्ने देखिन आएको छ । सो सम्बन्धमा हेर्दा कालीमाटी बस्ने जितबहादुर यी वादीहरुका ससुरा तथा बाजे भएको तथ्य तत्कालिन जिल्ला कार्यालय काठमाडौंले जितबहादुरको श्रीमती श्रीमाया महर्जन र छोरा आइतनारायण महर्जन भनी मिति २०३२।७।५ मा नाता प्रमाणित गरी दिएको र वादी आशामायाको पति आइतनारायणको मिति २०४१।१२।२० मा मृत्यु भएको भन्ने मिसिल संलग्न उक्त नाता प्रमाणित एवं मृत्यु दर्ताको प्रमाण पत्र समेतका कागजबाट पुष्टि भएको छ । वादीहरुका ससुरा तथा बाजे जितबहादुरले २००५।१०।२८ मा मोहनमायाबाट पारीत गरी लिएको ल.नं. ७४० को फाछें लिखतमा जितबहादुरको बाजेको नाम न्हुछे र बाबुको नाम बाबुचा लेखेको देखिन्छ भने प्रतिवादी नारान देविको पति जितबहादुरको बाबुको नाम नरसिं ज्यापु र पतिको नाम जितबहादुर ज्यापु भनी स्वयं यी प्रतिवादीले मालपोत कार्यालयमा मिति २०४२।८।१६ मा नामसारी दर्ता प्रमाणित गरी जग्गा धनी प्रमाण पुर्जा पाउँ भनी पेश गरेको निवेदनमा उल्लेख गरेको देखिन्छ । यसबाट वादीहरुका ससुरा तथा बाजे जितबहादुर र प्रतिवादीका पति जितबहादुर फरक फरक व्यक्ति रहेका र सावीक लगत नं. ७४० हा.नं. ५८४ का लगतवाला व्यक्ति जितबहादुर महर्जन वादीहरुका ससुरा तथा बाजे रहेको तथ्य पुष्टि हुन आयो । साथै यीनै वादीहरु वादी भै रामचन्द्र लाल श्रेष्ठ प्रतिवादी भएको दे नं. ०६५-NF-००११ को निर्णय दर्ता वदर मुद्दामा पेश भएका प्रमाणहरुको वितृत विवेचना गरी सावीक लगत नं. ७४० हा.नं. ५८४ कि. नं. ५० को साविक स्रोत मानी उक्त जग्गामा यी वादीहरुको हक कायम हुने ठहर्‍याई आज यसै इजलासबाट फैसला भएको छ । लगाउको उक्त दे नं. ०६५-

NF-0011 को निर्णय दर्ता बदर मुद्दामा भएको फैसला समेतका आधारमा कालीमाटी मौजा साविक पोता नं. ७४० को हा.नं. ५८४ वादीहरुले दावी गरेको कि.नं. ५० संग भिड्ने वा वादीहरुको कि.नं. ५० को जग्गाको हकको साविक स्रोत भएको तथ्य पुष्टि हुन आयो ।

निर्णय गर्नुपर्ने दोस्रो तथा अन्तिम प्रश्नका सम्बन्धमा विचार गर्दा वादीको कि.नं. ५० को साविक स्रोतको रूपमा रहेको लगत नं. ७४० हा.नं. ५८४ प्रतिवादीको कि.नं. २३८ को जग्गा संग भिड्ने भनी ठहर भएको हदसम्मको फैसला बदर गरी पाउँ भनी माग दावी गरेकोमा जिल्ला तथा पुनरावेदन अदालतले यी वादी र रामचन्द्र लाल श्रेष्ठ प्रतिवादी भएको निर्णय दर्ता बदर दर्ता मुद्दामा विवादित कि. नं. ५० का सम्बन्धमा वादीको दावी पुग्न नसक्ने गरी सम्मानीत सर्वोच्च अदालतबाट मिति २०६०।४।१९ मा फैसला भएको भन्ने सम्म आधारमा फैसला बदर गरी पाउँ भन्ने दावी पुग्न नसक्ने भनी ठहर गरेको देखिन्छ । उक्त निर्णय दर्ता बदर दर्ता मुद्दामा सर्वोच्च अदालत संयुक्त इजलासबाट मिति २०६०।४।१९ मा भएको फैसलामा पूर्ण इजलासबाट पुनरावलोकन गरी हेर्ने निस्सा प्रदान भई दाएर भएको दे. नं. ०६५-NF-0011 को मुद्दामा आज यसै इजलासबाट फैसला हुँदा संयुक्त इजलासको मिति २०६०।४।१९ मा भएको फैसला उल्टि भई लगत नं. ७४० हा.नं. ५८४ समेतका प्रमाणको विवेचना गरी कि. नं. ५० को जग्गा यी वादीहरुको दावी बमोजिम रामचन्द्रलाल श्रेष्ठका नाममा अस्थायी दर्ता गर्ने गरी भएको मालपोत कार्यालयको निर्णय बदर भई यी वादीहरुका नाममा दर्ता हुने फैसला भएको छ । यसरी कालीमाटी पश्चिम साविक लगत नं. ७४० हा.नं. ५८४ यी वादीहरुको कि.नं. ५० को साविक स्रोत भएको पुष्टि भएको अवस्थामा उक्त लगत प्रतिवादी नारानदेविको कि.नं. २३८ को जग्गाको साविक स्रोत मान्न नमिल्ने हुँदा नारान देवि वादी र श्यामप्रसाद दुवाल-१, हरिशंकर रंजितकार-१, हरिनारान रंजितकार प्रतिवादी भई काठमाडौं जिल्ला अदालतको २०५७ सालको दे.नं. १५५५/४५३६ नं. को मुद्दा गरी मिति २०५८।१।१९ मा हार जीत फैसला गरेको र पुनः दाहोरो पुनरावेदन गरी पुनरावेदन अदालत पाटनको ०५९/०६० को दे.पु.नं. ६३१/२४८० र १९४९ साथै ०५९/०६० को दे.पु.नं. ६२८/२४७५ को मुद्दामा पुनरावेदन अदालत पाटनबाट मिति २०५९।१२।१७ मा भएको फैसला

सावीक लगत नं. ७४० हा.नं. ५८४ प्रतिवादी नारानदेविको कि.नं. २३८ को जग्गाको साविक स्रोत मानेको हदसम्म बदर हुने देखियो ।

तसर्थ, माथि विवेचना गरिए बमोजिम पुनरावेदकहरुको पुनरावेदन जिकिर अनुसार कालीमाटी पश्चिम सावीक लगत नं. ७४० हा.नं. ५८४ यी पुनरावेदक वादीहरुको कि.नं. ५० को सावीक स्रोत भई प्रतिवादी नारानदेविको कि.नं. २३८ को जग्गाको स्रोत नभएको अवस्थामा वादी दावी बमोजिम सावीक लगत नं. ७४० हा.नं. ५८४ प्रतिवादी नारानदेविको कि.नं. २३८ को जग्गाको साविक स्रोत मानेको हदसम्मको फैसला बदर गर्नु पर्नेमा सदर गरेको पुनरावेदन अदालत पाटनको मिति २०६४।३।३२ को फैसला उल्टि भई दावी बमोजिम सावीक लगत नं. ७४० हा.नं. ५८४ प्रतिवादी नारानदेविको कि.नं. २३८ को जग्गाको साविक स्रोत मानी भएको सो हदसम्मको काठमाडौं जिल्ला अदालतको मिति २०५८।१।१९ को तथा पुनरावेदन अदालत पाटनको मिति २०५९।१२।१७ को फैसला बदर हुने ठहर्छ । सोठहर्नाले अरुमा तपसिलबमोजिम गर्नु ।

तपसिल

माथि इन्साफ खण्डमा लेखिएबमोजिम पुनरावेदन अदालत पाटनको मिति २०६४।३।३२ को फैसला उल्टि भई दावी बमोजिम सावीक लगत नं. ७४० हा.नं. ५८४ प्रतिवादी नारानदेविको कि.नं. २३८ को जग्गाको साविक स्रोत मानी भएको सो हदसम्मको काठमाडौं जिल्ला अदालतको मिति २०५८।१।१९ को तथा पुनरावेदन अदालत पाटनको मिति २०५९।१२।१७ को फैसला बदर हुने ठहर भएकोले प्रस्तुत फैसलाको जानकारी मालपोत कार्यालय काठमाडौंलाई दिनु भनी काठमाडौं जिल्ला अदालतमा लेखी पठाउनु.....१

वादी दावी पुग्ने ठहर भएकोले वादीले शुरु फिराद गर्दा राखेको कोर्ट फि रु र अन्य दस्तुर गरी रु १८०।- पुनरावेदन अदालत पाटनमा पुनरावेदन गर्दा राखेको कोर्ट फि रु १५।- र यस अदालतमा दाखिल गरेको कोर्ट फि रु १५।- गरी जम्मा रु २१०।- प्रतिवादीहरुबाट भरी पाउने

हुँदा उक्त कोर्ट फि प्रतिवादीहरुबाट भराई पाऊँ भनी कानूनका म्याद भित्र दरखास्त परे भराई
दिनु भनी शुरु काठमाडौं जिल्ला अदालतमा लेखी पठाई दिनु.....१
प्रस्तुत मुद्दाको दायरी तर्फको लगत कट्टा गरी मिसिल नियमानुसार बुझाई दिनु.....१

प्रधान न्यायाधीश

उक्त रायमा हामी सहमत छौं ।

न्यायाधीश

न्यायाधीश

इति सम्बद २०७१ साल असोज ३ गते रोज ६ शुभम्.....।

इजलास अधिकृत: शिवप्रसाद खनाल

कम्प्यूटर: अमिर रत्न महर्जन